

1. kép Buday Árpád, az intézet első vezetője (1924–1937) (SZTE Klebelsberg Könyvtár, Képtár és Médiatéka)

2. kép Banner János, 1937-től az intézet vezetője (1937–1946) (SZTE Klebelsberg Könyvtár, Képtár és Médiatéka)

PINTÉR-NAGY KATALIN

A régészeti tár története

A szegedi régészeti oktatás létrehozói, Buday Árpád [1. kép] és Banner János [2. kép] a szegedi egyetem régészeti intézetének megszervezésével párhuzamosan alapították meg az intézet gyűjteményét 1924-ben. Míg az intézet működésének szinte minden területén az előd, a kolozsvári régészeti iskola hagyományait vették alapul, addig a gyűjtemény létrehozásával teljesen más céljuk volt. A szegedi régészeti tár, ellentétben a kolozsvárral, elsődleges és egyetlen feladata a régészeti oktatásban betöltött szerepe volt.¹ Az egykori intézet régészeti gyűjteményének anyaga a paleolitikumtól a késő középkorig szinte az összes korszakot, kultúrát reprezentálta. Egykori oktatóink tudatosan töreked-

tek arra, hogy lehetőség szerint minden korszak tárgyi anyaga képviselje magát, ezzel is biztosítva a intézet hallgatóinak széleskörű régészeti anyagismeretét.²

Az egykori tár mintegy 120 lelőhely több mint 11 000 tárgyát foglalta magába, melyet három teremben és az intézethez tartozó folyosón helyeztek el. A kor szokásainak megfelelően ezek a helyiségek a tárgyak tárolására és egyben a kiállítására szolgáltak [3. kép]. Az intézetnek volt egy „laboratóriuma” is, ahol a tárgyak restaurálását és fotózását végezték.³

A régészeti leletek kisebb része diplomáciai úton, ajándékként, csereként, letétként és vásárlás útján, valamint néhány lelőhely anyaga véletlensze-

3. kép Az egyik „gyűjteményhelyiség” az 1930-as években. Középen az ószentiváni urna és az *in situ*k, köztük a szőreg-pávói kelta temető egyik urnás sírja (SZTE RT Ad. B.J.FGy F5615)

4. kép Az egyik „gyűjteményhelyiség” az 1930-as években. Az vitrin tetején a szegedi múzeumból letétbe átvett nagyszentmiklósi kincs másolata (SZTE RT Ad. B.J.FGy F6364)

rűen került a gyűjteménybe (Tikos, Hódmezővásárhely–Százakerékhely) [4. kép].⁴ Nagyobb részük azonban az intézet saját terepbejárásaiból és ásatásaiból származott.⁵ A leletanyag döntő többsége 1924 és 1928 között gyarapította a gyűjteményt, 1928-tól már kevesebb figyelem irányult az intézeti tárra. Egyrészt az oktatás számára megfelelő leletanyaggal rendelkezett már ekkorra a tár. Másrészt az intézet munkatársainak a figyelme inkább a régió kutatására fő-

kuszált, ugyanis innentől kezdve az intézet egyre jelentősebb szerepet vállalt a Dél-Alföld szisztematikus régészeti kutatásában.⁶

A bekerülő leletanyagot a tisztítást, a restaurálást és a fotózást követően vették nyilvántartásba, és egy számcsoportos leltári számokkal látták el. Az utolsó „hivatalos” adatot 1952-ben jegyezték be a leltárkönyvbe, amikor a pécsi múzeum ajándékként kapott zengővárkonyi leletanyag került a gyűjteménybe (utolsó leltári szám: 11501). A gyűjtemény teljes anyaga döntő többségében régészeti leletekből (érmék, kerámia, fém-, csont- és kőeszközök) tevődött össze, emellett kis mennyiségben tartalmazott ember- és állatcsontokat. A gyűjtemény szerves részét képezte továbbá a különböző másolatokat tartalmazó kollekció, mely kerámiák, csont- és kőeszközök gipszmásolatait tartalmazta (például a hannoveri múzeumból).⁷ Az intézeti gyűjteményhez tartozott még 4 vagy 5 *in situ* is, melyek főként hamvasztásos és korhasztásos sírok (Ószentiván, Szőreg–Pávó) voltak [5. kép].⁸

Annak ellenére, hogy a gyűjtemény leletanyaga a Kárpát-medence szinte az összes fontosabb régészeti korszakát reprezentálta, soha nem volt egységes a különböző periódusok leletanyagának aránya. A tárunk csak néhány külföldi és hazai paleolitik tárggyal rendelkezett (Abbeville, Szeleta). Ezzel szemben az őskor többi időszakának anyaga igencsak impozánsnak mondható (neolitik: Tikos, Szarvas–Szappanos, Tordos, rézkor: Marosgeze, Ószentiván, bronzkor: Kisapostag, Vál, Ószentiván, vaskor: Szőreg–Pávó, Békéscsaba–Fényes) [6–7. kép]. A római kori, a népvándorlás

kori és a középkori anyag azonban az eredeti állapotában sem volt túl nagy mennyiségű. A tárban található többek között az avar kori nagykamarási temető anyaga, két jelentős honfoglalás kori női sír (Ószentiván, Bánkút), valamint egy gazdag kun előkelő nő temetkezésének (Bánkút) mellékletei.

Az intézeti gyűjtemény leletanyaga nemcsak időben, hanem térben is eléggé széles spektrumot ölelt fel. Legfőképpen Kárpát-medencei lelőhelyekről származik, de emellett megtalálható néhány Nyugat-Európából, Itáliából, Balkánról (például La Micoque, Firenze, Karanovo, Théra, Dimini) és Közel-Keletről (Tabun-barlang) származó, főként szórványként begyűjtött tárgy is. A Kárpát-medence területéről döntő többségében a mai Békés és Csongrád megye területén fekvő lelőhelyeken folytatott intézeti terepbejárásokból és ásatásokból származó leletanyag képviselteti magát az intézeti tárban. Ezenkívül még a Közép-Tisza-vidékről (például Tikos, Tiszapolgár), a Dunántúlról (Győr, Kisapostag) és Erdélyből (Szitabodza, Tordos) vannak anyagai a gyűjteménynek.

Az intézet és vele a tár a második világháború után méltatlan körülmények közé került, az 1950-es évek elején megszüntették az intézetet, a gyűjteménynek pedig nem volt „hivatalos” jogutódja. Egy ideig az egyetem folyosójára kitelepített egykori intézeti szekrényekben tárolták, majd több mint két évtizedig a szegedi múzeum nyújtott védelmet számára. A régészeti tár anyagán nagyon meglátszik az elmúlt 60 év hanyattatott időszaka. Sok tárgy elveszett, jó pár darabról lekopott a leltári

5. kép Az ószentiváni zsugorított *in situ* sír (SZTE RT Ad. B.J.FGy F866)

6. kép Az intézet keresztfolyosóján kiállított szarvaszappanosí újjkkori leletek (SZTE RT Ad. B.J.FGy 5616)

szám, ami szinte lehetetlenné teszi ezeknek a tárgyaknak a beazonosítását. A gyűjteményben található leletanyag dokumentációja eltűnt. A 2015-ben tanszékünkre hazatért hanyattatott sorsú anyag rendezésében, feldolgozásában, kiállítások rendezésében aktívan részt vesznek a hallgatóink. Ezzel újból valóra vált az, ami egykor Buday Árpád és Banner János elsődleges célja volt: a gyűjtemény ismét oktatási célokat szolgál.

IRODALOM

- BANNER 1990 = Banner J.: *Békés–Koloszvár–Jászberény–Szeged (Banner János emlékiratai 1945-ig)*. Sajtó alá rendezte Jankovich B. D. [Forráskiadványok a Békés Megyei Levéltárból 15.] Gyula 1990.
- FJTE RI 1937 = M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem Régiségtudományi Intézete: † Dr. Buday Árpád 1879–1937. *Dolgozatok* 13 (1937), 1–24.
- PINTÉR-NAGY 2020 = Pintér-Nagy, K.: Relationship Between the Institute of Archaeology of Szeged and Provincial Museums in the Southern Part of the Great Hungarian Plain. I. In: *„...how badly we need the so much desired palace of culture”. Collectors, Founders, Museums in Eastern Europe in the 19th–20th Century*. Proceedings of the International Conference on Museum History held at Jóna András Museum, Nyíregyháza, November 11–3, 2019. Ed. Kulcsár, V. Nyíregyháza 2020, 151–168. Sajtó alatt.
- SÍPOS 2017 = Sipos C.: A Csanádvármegyei történeti és régészeti társulat története. *A Makói József Attila Múzeum Évkönyve* 1 (2017), 170–192.
- SZAB 1927 = *A szegedi Alföldkutató Bizottság*. Kézirat. Szeged 1928.

¹ MNL CSML VIII. 16. (1932–1933) 6. doboz, 11. Folyóirat iratboríték, 47/1932–33; FJTE RI 1937, 7–8.

² MNL CSML VIII. 16. (1928–1929) 4. doboz, 8. Egyetemi hatóságok, intézmények iratboríték, 52/1928–29.

³ MNL CSML VIII. 16. (1928–1929) 4. doboz, 8. Egyetemi hatóságok, intézmények iratboríték, 44/1928–29; MNL CSML VIII. 16. (1929–1930) 4. doboz, 8. Egyetemi hatóságok, intézmények iratboríték, 189/1929–30.

⁴ Például MNL CSML VIII. 16. (1924–1925) 1. doboz, 4. Múzeumok, gyűjtemények iratboríték, 236/1924–25, 304/1924–25, 305/1924–25, 309/1924–25; MNL CSML VIII. 16. (1924–1925) 1. doboz, 10. Pénzügyminisztérium iratboríték iratai, 361/1924–25; MNL CSML VIII. 16. (1926–1927) 2. doboz, 4. Gyűjteményre vonatkozó iratboríték, 367/1926–27, 409/1926–27; SZTE RT Ad. ltk. 7641–7695.

⁵ Például SZTE RT Ad. ltk. 4662–5121, 6331–6377, 6378–7467.

⁶ MNL CSML VIII. 16. (1928–1929) 4. doboz, 9. Ásatások iratboríték, 102/1928–1929; SZAB 1927, 3; SÍPOS 2017, 176–184; PINTÉR-NAGY 2020.

⁷ Például MNL CSML VIII. 16. (1924–1925) 1. doboz, 4. Múzeumok, gyűjtemények iratboríték, 160/1924–25; MNL CSML VIII. 16. (1925–1926) 1. doboz, 8. Vegyes iratboríték, 383/1925–26; SZTE RT Ad. ltk. 6122–6148, 9499–9526.

⁸ MNL CSML VIII. 16. (1926–1927) 2. doboz, 2. Tudományos társulatok iratboríték, 437/1926–27; SZTE RT Ad. ltk. 8535; BANNER 1990, 64, 73–74.

7. kép Az egyik „gyűjteményhelyiség” az 1930-as években. A baloldali vitrinben az ószentiváni ásatásokból származó bronzkori leleteket és ásatási fotókat állították ki (SZTE RT Ad. B.J.FGy F6365)